

การสื่อสารทางการเมืองกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ในนโยบายสาธารณะ : กรณีศึกษาโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์*

The Political Communication of Resolving Conflict on Public Policy: A Case Study of Mae Wong Dam Project

อัครเดช พรหมกัลป์

Akkaradecha Brahmakappa

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nakhon sawan campus

Email: akkaratv8668@gmail.com

บทคัดย่อ

ในการขับเคลื่อนและการยุติโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ซึ่งเป็นโครงการที่เป็นนโยบายสาธารณะของรัฐได้ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งและความหวาดระแวงเกิดขึ้นในระดับพื้นที่ หากมีการไต่ถามถึงประเด็นข้างต้นกับผู้คนในพื้นที่ก็จะพบว่ามีการแสดงออกทางสีหน้า แววตา ท่าทาง การปฏิเสธ และการตั้งคำถามกลับมามีว่า เป็นใคร มาจากไหน อยู่ข้างไหน สัมภาษณ์ไปทำอะไร ที่ชัดเจนและพบมากที่สุดก็คือ ขอไม่ให้ข้อมูลได้ไหม เพราะกลัวว่าตนเอง คนที่ตนรัก หรือครอบครัวจะเดือดร้อน สำหรับแนวทางการสื่อสารทางการเมืองที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ดีนั้น ควรเริ่มต้นจากการเจรจา การไต่สวนหาข้อเท็จจริง การไกล่เกลี่ย และการประนีประนอมในเรื่องที่คลางแคลงใจกัน ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดการโน้มน้าว การสนับสนุน การผลักดัน การเฝ้าระวัง การร่วมมือ หรือการมีส่วนร่วมที่ดีดังเดิมต่อกัน เพื่อดำรงสภาพแห่งสามัคคีธรรมหรือความมีภราดรภาพให้คงไว้ในท้องถิ่น แล้วพัฒนาและกอบกู้ความเป็นพี่เป็นน้องที่มีความรัก ความผูกพัน ความห่วงหาอาทร ความช่วยเหลือเกื้อกูล ความร่วมแรงร่วมใจ และความปรารถนาดีให้เกิดขึ้น ขณะเดียวกันจะต้องหลีกเลี่ยงการรังเกียจ เียดฉุน การแบ่งแยกแตกต่าง และการเอารัดเอาเปรียบไม่ให้เกิดขึ้นในพื้นที่นี้ อีกทั้งยังเพื่อคืนความสงบสุขและสันติสุขกลับมาให้กับคนในลุ่มน้ำแม่วงก์แห่งนี้

คำสำคัญ : การสื่อสารทางการเมือง; การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง; นโยบายสาธารณะ; เขื่อนแม่วงก์

*ปรับปรุงต้นฉบับจากการนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ MCU Congress II มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ABSTRACT

The driven and ending of the Mae Wong dam project, which is a state-funded project or public policy, raises issues of conflict and mistrust at the level of the area. The interviews about of issues are addressed to people in the area. You will find that there is a facial expression, reaction, refusal and a question of who is coming from where, and the most obvious and most common is to not provide information because fear that his loved ones or family will suffer. The approach of the political communication to resolved the conflict, negotiation, inquiry, reconciliation, persuasion, supporting, competing or forcing and compelling, accommodating or smoothing, collaborating and participation. In order to maintain a good fellowship or fraternity, and develop and salvage as a brother with love, commitment, concern, concern. Help Felicity and good luck to happen, at the same time, it must avoid contempt. Discrimination and no exploitation in this area, to restore peace and peace back to the people in this watershed.

Keywords: Political Communication; Conflict Resolution; Public Policy; Mae Wong Dam Project.

บทนำ

จังหวัดนครสวรรค์หรือเมืองปากน้ำโพเป็นศูนย์รวมของแม่น้ำ 4 สาย (ปิง, วัง, ยม, น่าน) ที่ประสานรวมเป็นเจ้าพระยา ซึ่งเป็นแม่น้ำสายสำคัญที่หล่อเลี้ยงชีวิตของคนในจังหวัดภาคกลางรวมถึงกรุงเทพมหานครเมืองหลวงของไทย นอกจากนั้นในอดีตนครสวรรค์ยังถือว่าเป็นชุมทางแห่งการค้าขายเพราะสามารถที่จะขนส่งสินค้าทางเรือกระจายไปยังหัวเมืองต่างๆ ได้ไม่เฉพาะตามลำน้ำสำคัญทั้ง 4 สายเท่านั้น หากแต่นครสวรรค์ยังมีแม่น้ำลำคลองสายสำคัญอีกนับสิบสายรวมถึงลำน้ำแม่วงก์ที่จะเป็นช่องทางในการไปมาหาสู่กันยังชุมชนต่างๆ ในอดีต

สำหรับความเป็นมาของโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์นั้น หลังจากกรมชลประทานได้เริ่มสำรวจความเป็นไปได้ในการพัฒนาโครงการในลุ่มน้ำสะแกกรังตั้งแต่ปี 2527 รัฐบาลญี่ปุ่นโดย JICA ได้ให้ความช่วยเหลือในการศึกษาความเหมาะสมและผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาลุ่มน้ำสะแกกรัง โดยผลการศึกษาครั้งนั้นสรุปว่าโครงการเขื่อนแม่วงก์เป็นโครงการที่มีความสำคัญอันดับหนึ่งของการพัฒนาลุ่มน้ำแห่งนี้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2532 คณะรัฐมนตรี (สัญญาภาคเหนือ) ได้มีมติให้กรมชลประทานจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมโครงการเขื่อนแม่วงก์ในหลายๆ รัฐบาล ต่อจากนั้นมาคณะกรรมการผู้ชำนาญการพิจารณารายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมด้านโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ (คชก.) ได้มีการขับเคลื่อนและผลักดันในโครงการนี้อย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ให้มีการจัดทำรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA: Environmental Impact Assessment Report) แผนแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม (E.I.M.P: Environmental Impact Mitigation Plan) การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมเชิงกลยุทธ์ (SEA: Strategic Environmental Assessment) จนกระทั่งวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2555 คณะรัฐมนตรีในสมัยรัฐบาลนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ได้อนุมัติให้ดำเนินโครงการสร้างเขื่อนแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์อีกครั้ง โดยมีลักษณะเป็นเขื่อนหินทิ้งแกนดินเหนียวขนาดใหญ่ ความยาว 730 เมตร กว้าง 10 เมตร สูง 57 เมตร มีพื้นที่อ่างเก็บน้ำประมาณ 13,000 ไร่อยู่ในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์ จังหวัดกำแพงเพชรและจังหวัดนครสวรรค์ และมีปริมาณกักเก็บน้ำ 250 ล้านลูกบาศก์เมตรเพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วม น้ำแล้ง โดยจะใช้งบประมาณก่อสร้างทั้งสิ้น 13,280 ล้านบาท ใช้ระยะเวลาก่อสร้างถึง 8 ปี โดยผูกพันงบประมาณไปจนถึงปีงบประมาณ 2562 (กรมชลประทาน, 2555)

ต่อมาเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2557 ในการประชุมคณะกรรมการผู้ชำนาญการ (คชก.) ที่ประชุมพิจารณาไม่รับรองรายงานผลกระทบด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ แล้วมีมติร่วมกันว่าจะไม่มีการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์เนื่องจากกรมอุทยานสัตว์ป่าและพันธุ์พืชเจ้าของพื้นที่เห็นว่าพื้นที่ป่าส่วนใหญ่เป็นป่าสมบูรณ์มากกว่าที่จะปล่อยให้มีการสร้างเขื่อน นอกจากนั้นกรมอุทยานฯ ยังมีแผนผนวกอุทยานแห่งชาติแม่วงก์เข้าเป็นพื้นที่มรดกโลกร่วมกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้งด้วย ผลการยกเลิกหรือล้มเลิกโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ทำให้หลายคน หลายฝ่าย โดยเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตลุ่มน้ำแห่งนี้ต่างมีความเคลือบแคลงสงสัยว่า ต่อไปการบริหารจัดการแก้ไขปัญหา น้ำท่วม น้ำแล้งในลุ่มน้ำแม่วงก์จะดำเนินการกันอย่างไร ทั้งนี้เพราะเนิ่นนานกว่า 20 ปีมาแล้วที่ทุกคนทุกฝ่ายต่างเฝ้ารอคอยการเกิดขึ้นของเขื่อนแม่วงก์ ซึ่งถือเป็น

เงื่อนไขสมมติฐานและสัญลักษณ์ที่สำคัญประการหนึ่งว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาน้ำท่วมน้ำแล้งได้ ขณะเดียวกันเงื่อนไขเหล่านี้จะเป็นแม่เหล็กสำคัญที่จะดึงดูดความเจริญรุ่งเรืองทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมให้เกิดขึ้นในภูมิภาคนี้ ซึ่งผลจากการยกเลิกการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ในครั้งนี้ก็ทำให้หลายฝ่ายต่างอยู่ในความกังวลและมองไม่เห็นหนทางที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นในพื้นที่ข้างต้นนี้ได้

ผลจากการยกเลิกโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ทำให้เกิดการเผชิญหน้ากับวิกฤติการณ์ความขัดแย้งทางความต้องการและอาจจะมิผลประโยชน์เจือปนอีกส่วนหนึ่ง การสื่อสารทางการเมืองได้กลายเป็นตัวแปรสำคัญที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งและนำไปสู่การตั้งข้อสังเกตและถกเถียงกันเกี่ยวกับการสนับสนุนและการต่อต้าน จนก่อให้เกิดความพยายามที่จะมาช่วยชิงฐานมวลชนและสร้างความชอบธรรมให้แก่กลุ่มของตัวเอง เพื่อให้เข้าใจและรับรู้ข้อมูลตามที่กลุ่มกลุ่มของตนได้วางวัตถุประสงค์เอาไว้ จนเกิดการลุกลามและได้ขยายตัวไปถึงระดับชุมชน ครอบคลุม และนำไปสู่ความสัมพันธ์ที่แตกร้าจนก่อให้เกิดสภาพสังคมแห่งความหวาดระแวงกันและกันที่สุดในที่สุด

เขื่อนแม่วงก์ในมิติของการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ

โครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ถือเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำนโยบายสาธารณะที่หลายยุคหลายรัฐบาลได้ประกาศเจตนารมณ์ที่จะดำเนินการก่อสร้างขึ้น และมุ่งหวังที่จะแปลงนโยบายสาธารณะที่ได้กำหนดขึ้นไปสู่การได้รับความเห็นชอบจากรัฐบาลหรือรัฐสภาเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ โดยมีปัจจัยสนับสนุนในเรื่องนี้ คือ

1. ปัจจัยด้านนโยบาย โครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ถือเป็นแนวนโยบายที่มุ่งสู่การปฏิบัติที่มีวัตถุประสงค์และถูกดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ เนื่องจากมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาน้ำท่วมน้ำแล้งในภูมิภาคนี้ การกำหนดนโยบายที่เกิดขึ้นจึงมีความสอดคล้องต่อสภาพปัญหาที่จำเป็นซ้ำซาก จนต้องอาศัยกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีมาเป็นรากฐานในการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหานั้นที่ถูกต้อง สุดท้ายจึงเกิดความชัดเจนของนโยบายและหลายภาคส่วนคนมองว่ามีความสำคัญที่จะนำไปสู่ปฏิบัติ

2. ปัจจัยด้านทรัพยากรที่ใช้ในการขับเคลื่อนตามนโยบายและเพื่ออำนวยความสะดวกในการบริหารงานตามนโยบาย อาจจะรวมทั้งที่เป็นตัวเงินหรืองบประมาณ แรงจูงใจ หรืออื่นๆ ที่จะมีสนับสนุนหรืออำนวยความสะดวกในการขับเคลื่อนอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้นว่า 1) ปัจจัยด้านการเงินหรืองบประมาณซึ่งเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการขับเคลื่อนเพื่อให้นโยบายนั้นๆ เกิดผลหรือนำไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ จากการศึกษาโครงการหรือนโยบายที่ล้มเหลวหลายโครงการพบว่าส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการให้การสนับสนุนในดานงบประมาณที่ถูกจำกัด ซึ่งในเรื่องนี้ เอ็ดเวิร์ด (Edward, 1980) มองว่านโยบายที่จะประสบความสำเร็จนั้นต้องได้รับการสนับสนุนทางทรัพยากรทั้งด้านการเงินและกำลังคนอย่างเต็มที่ มิฉะนั้นนโยบายนั้นจะปรากฏอยู่บนหน้ากระดาษเพียงเท่านั้น 2) ปัจจัยด้านบุคลากร เอ็ดเวิร์ดมองว่าจำนวนบุคลากรที่จะนำนโยบายไปสู่การปฏิบัตินั้นตามปกติมักจะน้อยกว่าจำนวนที่ต้องการ และผลของการขาดแคลนกำลังคนมีผลโดยตรงต่อความไม่มีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อน หากจำนวนบุคลากรไม่เพียงพอขอมเปื้อนอุปสรรคต่อการนำนโยบายไปปฏิบัติ ใน

เรื่องนี้ ลิปสกี (Lipsky, 1980) มองว่าในกรณีที่สัดส่วนของกรอบหน้าที่หรือภาระงานที่มีบุคลากรไม่ได้สัดส่วนโดยมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรนั้น ทางเลือกของผู้ปฏิบัติงานระดับล่างจะมีการขับเคลื่อนในลักษณะดังนี้ (1) ปฏิบัติหรือไปตามภาระงานโดยไม่สนใจคุณภาพของงาน (2) ปฏิบัติงานที่พยายามเน้นคุณภาพภายใต้รูปแบบของการใช้เวลาทำงานให้มากขึ้น

3. การติดต่อสื่อสารภายในองค์การภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย จัดเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะช่วยลดความไม่แน่นอนและความขัดแย้งในการปฏิบัติ โดยเริ่มต้นตั้งแต่ขั้นตอนก่อนการตัดสินใจ ขั้นตอนการตัดสินใจ และขั้นตอนหลังการตัดสินใจ ซึ่งในการนำนโยบายไปปฏิบัตินั้นจำเป็นที่จะต้องให้ข้อมูลแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องใน 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การรายงานข้อมูลต่อผู้บริหารระดับบนเพื่อชี้แจงหรือขอความช่วยเหลือ 2) การชี้แจงข้อมูลต่อผู้ปฏิบัติในระดับล่างและการรับข้อมูลจากผู้ปฏิบัติระดับล่างเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์เพื่อหาข้อสรุปหรือการป้องกันและแก้ไข และ 3) การสื่อสารติดต่อ กับผู้ร่วมงานในระดับเดียวกันซึ่งจะนำไปสู่การประสานงานและการยืนยันข้อมูลในแต่ละฝ่ายได้รับให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ในเรื่องนี้ เอ็ดเวิร์ด (Edward, 1980) มองว่า ถ้าคำสั่งหรือข้อมูลข่าวสารที่ผู้กำหนดนโยบายมีไปถึงผู้ปฏิบัติตามนโยบายมีความชัดเจนเท่าไร โอกาสที่นโยบายนั้นจะได้รับการปฏิบัติหรือผลักดันให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดีก็ย่อมที่จะมีความเป็นไปได้สูงยิ่งขึ้นเป็นเงาตามตัว และผู้นำชุมชนต่างเป็นส่วนหนึ่งในโครงสร้างสังคมใหญ่ ย่อมไม่ต้องการให้สังคมแตกแยกเพราะไม่เกิดผลดีต่อประเทศชาติ จึงสามารถร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหของสังคมให้เกิดการปรองดองได้ (ปราณี สุรสิทธิ์, 2555)

4. ลักษณะของหน่วยงานที่นำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ จำเป็นจะต้องมีองค์การหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาเป็นเจ้าภาพหรือเป็นผู้ที่รับผิดชอบโดยตรง ดังนี้ 1) การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานระดับที่สูงกว่า ในเรื่องนี้ มาร์ติน เรน (Martin & Francine, 1983) มองว่า การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานในระดับที่สูงกว่านั้นจะทำให้การนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติมีความราบรื่นยิ่งขึ้น และจะช่วยให้อุปสรรคความขัดแย้งในเรื่องต่างๆ ลดน้อยลงไปด้วย ทั้งนี้การสนับสนุนจากหน่วยงานในระดับที่สูงกว่านั้นประกอบด้วย 3 ขั้นตอนสำคัญ คือ (1) ขั้นตอนการแปรเจตนารมณ์จากฝ่ายนิติบัญญัติไปสู่ข้อกำหนดเพื่อการปฏิบัติในระดับบริหารอันเป็นขั้นตอนเริ่มต้นที่จะนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ (2) ขั้นตอนการพิจารณาถึงทรัพยากรและระยะเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติ ทั้งปัจจัยด้านนโยบาย ปัจจัยด้านกระบวนการติดต่อสื่อสารภายในองค์การภาครัฐ และ (3) ปัจจัยด้านผู้ปฏิบัติ ซึ่งความสำเร็จของการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัตินั้น ขั้นตอนการติดตาม ควบคุม ตรวจสอบ และประเมินผลในการนำนโยบายไปปฏิบัตินั้นถือเป็นเรื่องที่สำคัญ 2) การพึ่งพิงระหว่างหน่วยงาน องค์การจะต้องมีความสัมพันธ์กับปัจจัยแวดล้อมภายนอกเพื่อให้ได้มาซึ่งทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการขับเคลื่อน และการพึ่งพิงจะเริ่มมีมากขึ้นในสภาวะที่นโยบายนั้นๆ ให้ความสำคัญในการแบ่งงานและความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น การพึ่งพิงด้านงบประมาณ การพึ่งพิงด้านบุคลากร การยืมหรือแลกเปลี่ยนบุคลากร การแลกเปลี่ยนโดยการสลับหน้าที่หรือบุคคลระหว่างหน่วยงาน การมีแผนงานที่จะต้องทำร่วมกันในลักษณะการบูรณาการร่วมกัน (Aiken & Hage, 1972) เป็นต้น และ 3) การปรับตัวของหน่วยงาน ในโครงการสร้างการปฏิบัติงานหรือการขับเคลื่อนนโยบายของหน่วยงานนั้นๆ ย่อมมี

หน่วยงานระดับสูงบางส่วนพยายามที่จะเข้ามาจำกัดอำนาจ ทำให้หลายหน่วยงานพยายามหลีกเลี่ยงการถูกควบคุมและมุ่งปรับเปลี่ยนท่าทีสู่การแสวงหาความอิสระหรือความคล่องตัวให้เกิดขึ้นกับหน่วยงานของตนมากที่สุด

5. การมีส่วนร่วมหรือการสื่อสารเพื่อขอรับการสนับสนุนจากประชาชน ในเรื่องนี้ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับนโยบายสาธารณะย่อมมีผลโดยตรงต่อการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ทั้งนี้หากประชาชนในพื้นที่เกิดความตระหนักในเรื่องนั้นว่าเป็นสิ่งใกล้ตัวที่จะเกิดผลในด้านดีต่อนโยบายและก่อให้เกิดความร่วมมือหรือมีส่วนร่วมในลำดับต่อมา ในขณะเดียวกันหากประชาชนขาดความตระหนักหรือขาดการมีส่วนร่วมก็อาจจะเกิดปัญหาและเกิดผลกระทบติดตามมา เป็นต้นว่าปัญหาความขัดแย้งทั้งที่เกิดขึ้นระหว่างประชาชนกับประชาชนและประชาชนกับหน่วยงานหรือองค์การภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะนั้นๆ ในเรื่องนี้ เสถียร หอมขจร (2543) ได้กล่าวถึงมิติของการมีส่วนร่วมในนโยบายสาธารณะไว้ว่ามี 3 กรณี คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการปฏิบัติ หมายถึง การติดตามตรวจสอบว่าผู้ปฏิบัติหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบได้ปฏิบัติตามแนวทางที่ควรจะเป็นหรือไม่ หากเกิดการละเลยต่อการปฏิบัติก็จะต้องมีการปรับปรุงและแก้ไขให้เป็นไปอย่างถูกต้อง 2) การมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณ ถือเป็นการร่วมกันตรวจสอบว่าการดำเนินงานตามนโยบายสาธารณะมีการใช้จ่ายงบประมาณเป็นไปตามกรอบที่ได้รับการจัดสรรมาให้หรือไม่ มีความโปร่งใสหรือความไม่ชอบมาพากลเกิดขึ้นมากน้อยแค่ไหน และ 3) การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยการร่วมกันติดตามประเมินผลว่ามีการดำเนินการเป็นไปหรือสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่นโยบายสาธารณะได้กำหนดไว้หรือไม่

เชื่อมโยงแนวทางการสื่อสารทางการเมืองบนพื้นฐานความขัดแย้ง

ในการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาการเมืองกับการสื่อสารทางการเมือง ในหลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 ได้มีการบูรณาการการจัดการเรียนการสอนกับการวิจัย โดยการมอบหมายให้นิสิต 21 คน ได้ลงพื้นที่อำเภอแม่วงก์ อำเภอลาดยาว และใน 2 ตำบลของอำเภอเมืองนครสวรรค์ (ตำบลหนองกรด และตำบลหนองกระโดน) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ลำน้ำแม่วงก์ไหลผ่านและประสบปัญหาน้ำท่วมน้ำแล้งซ้ำซาก รวมถึงเป็นพื้นที่จุดศูนย์รวมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ เพื่อทำการเก็บข้อมูลแบบคุณภาพภาคสนาม ด้วยการสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก และสัมภาษณ์กลุ่ม ประชาชนในพื้นที่จำนวน 110 คน ก่อนที่จะมีโดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ประกอบด้วย 1) การลดทอนข้อมูล 2) การแสดงข้อมูล 3) การสร้างข้อสรุปและการยืนยันผลสรุป โดยการนำข้อมูลที่ได้มาคัดเลือกข้อมูลที่เด่นชัดและน่าสนใจ ทำให้ข้อมูลเขาใจง่าย โดยการสรุปย่อ จัดแบ่งเป็นกลุ่ม ปรับลดหรือหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ จากนั้นนำมาเสนอโดยการพรรณนาและมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือโดยการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล เพื่อหาข้อสรุปทางการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอน

ผลการศึกษาส่วนหนึ่ง พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นเพศหญิง 73 คน คิดเป็นร้อยละ 66.36 เพศชาย 37 คน คิดเป็นร้อยละ 33.64 จากการสัมภาษณ์ถึงแนวคิดที่มีต่อโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ พบว่า ร้อยละ 60 มีความคิดเห็นว่ายากให้มีการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์หลังจากที่ได้มีการขับเคลื่อนในเรื่องนี้มาอย่างยาวนานกว่า 30 ปี ขณะที่ร้อยละ 23.63 กลับมาความคิดเห็นในมุมมองที่แตกต่าง คือ ไม่อยากให้มีการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์เนื่องจากคิดว่าเป็นการลงทุนที่ได้ไม่คุ้มเสีย นอกจากนั้นยังพบว่า ร้อยละ 16.37 มีความคิดเห็นว่าร้างก็ได้ไม่สร้างก็ได้หรือมีความคิดเห็นแบบกลางๆ ไม่เอนเอียงข้างใดข้างหนึ่งอย่างชัดเจน แต่ประเด็นที่เป็นข้อมูลและข้อเท็จจริงร้อยละ 100 ที่คณะนิสิตค้นพบจากการสังเกตในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลก็คือ ความหวาดระแวงที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แสดงออกต่อผู้ที่ลงพื้นที่เก็บข้อมูล (นิสิต) ทั้งในมิติของสีหน้า แววตา ท่าทาง ตลอดจนคำพูดที่ตั้งคำถามกลับมาว่า เป็นใคร มาจากไหน อยู่ข้างไหน สัมภาษณ์ไปทำอะไร และที่ชัดเจนและพบมากที่สุดก็คือ ขอไม่ให้ข้อมูลได้ไหมเพราะกลัวว่าตนเอง คนที่ตนรัก หรือครอบครัวจะเดือดร้อน

ปรากฏการณ์แห่งความหวาดระแวงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำแม่วงก์ปฏิเสธไม่ได้เลยว่าเป็นผลมาจากความล้มเหลวทางการสื่อสารทางการเมืองและอาจจะก่อให้เกิดความขัดแย้งติดตตามมา ทั้งเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นตามแนวคิดทางจิตวิทยา (Edward, 1968) ที่มองว่าเป็นสถานการณ์ที่บุคคลถูกกระตุ้นให้เกี่ยวข้องในกิจกรรมหรือนโยบายสาธารณะ และเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ ไม่ว่าจะเป็นการตอบสนองนั้นจะปรากฏเป็นพฤติกรรมทางความขัดแย้งที่ปรากฏชัดด้วยคำพูด สัญลักษณ์ หรือการแสดงออกทางอารมณ์ ขณะเดียวกัน ชิกมัน พรอยด์ ซึ่งเป็นจิตแพทย์ชาวออสเตรียได้ยืนยันว่าไม่มีความผิดปกติทางจิตอย่างใดเกิดขึ้นโดยปราศจากความขัดแย้ง ความรุนแรงทางอารมณ์ก็เป็นผลมาจากความขัดแย้งของความคิดต่างๆ ที่ไปด้วยกันไม่ได้ ขณะที่ เคอร์ท เลวินนักจิตวิทยาชาวเยอรมันเจ้าของทฤษฎีสถานได้จำแนกความขัดแย้งออกเป็น 3 แบบคือ (1) เมื่อบุคคลอยู่ระหว่างเป้าหมายสองอย่างที่ตนเองชอบ (2) เมื่อบุคคลพบเป้าหมายสองอย่างซึ่งเป้าหมายทั้งสองนี้เป็นทั้งที่ตนเองชอบและไม่ชอบ และ (3) เมื่อบุคคลอยู่ระหว่างเป้าหมายสองอย่างที่ตนเองไม่ชอบทั้งคู่

นอกจากนั้นความขัดแย้งยังอาจเกิดขึ้นตามแนวคิดทางมานุษยวิทยา (Laura, 1968) ที่มองว่าความขัดแย้งเป็นผลมาจากแข่งขันระหว่างบุคคล ครอบครัว เชื้อชาติ ชุมชน หรืออาจเป็นกลุ่มของแนวคิด องค์การทางการเมือง เผ่าชน หรือศาสนา ความขัดแย้งอาจเกิดจากความปรารถนาหรือเป้าหมายที่ไปด้วยกันไม่ได้ และในทางมานุษยวิทยานั้นความขัดแย้งจะตรงกันข้ามกับความกลมเกลียว แต่ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่สังเกตเห็นได้ง่ายกว่าความกลมเกลียว ความขัดแย้งกับการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการทางสังคม เนื่องจากระบบสังคมมีความขัดแย้งในหลายรูปแบบสังคมจึงถูกแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยๆ ที่ตรงกันข้ามหรืออยู่คนละฝ่าย

กล่าวโดยสรุป โครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์ถือเป็นประเด็นสำคัญที่นำไปสู่การผูกโยงกับการถูกกระตุ้นหรือถูกยั่วยุทางอารมณ์ ก่อนที่ร่างกายจะตอบสนองออกมาเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกมาในรูปแบบต่างๆ

ทั้งในระดับบุคคลหรือกลุ่มคนทั้งเป็นไปในลักษณะที่กลมเกลียวหรือแตกหักโดยมีอำนาจและผลประโยชน์เป็นเดิมพัน โดยต่างฝ่ายต่างดิ้นรน ต่อสู้ เพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิการครอบครอง หรือการเป็นเจ้าของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด รวมถึงฐานะทางสังคม อำนาจบารมี ทั้งนี้พื้นฐานมาจากความเป็นเชื้อชาติ ศาสนา ลัทธิความเชื่อ หรือความเป็นผู้ร่วมชุมชน สังคมก็อาจจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างกันขึ้นได้

การแก้ไขปัญหาการสื่อสารบนพื้นฐานของความขัดแย้ง

การแก้ไขปัญหาการสื่อสารทางการเมืองที่เกี่ยวกับโครงการก่อสร้างเขื่อนแม่วงก์นั้น จำเป็นและสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการบริหารจัดการหรือการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งตามแนวทางการทูตเชิงสันติที่ประกอบด้วยแนวทางดังต่อไปนี้

1) จะต้องมีการเจรจาพูดคุย เป็นการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ได้รับการตกลงบนพื้นฐานของประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นร่วมกัน (Fred C. Ikle, 1964) และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ในการพบปะแลกเปลี่ยนข้อมูลหรือความรู้สึกของกันและกัน เป็นการแสดงออกถึงความตั้งใจ ความพยายาม ความมุ่งหมายที่อยากจะมีการตกลงร่วมกันเพื่อหาข้อยุติที่จะยึดถือเป็นแนวปฏิบัติที่ดีต่อกันในอนาคต (วันชัย วัฒนศัพท์, 2547)

2) จะต้องอาศัยการไต่สวน เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยการจัดตั้งคณะกรรมการคนกลางขึ้นมาไต่สวน เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหา หรือหาข้อเท็จจริงที่แน่ชัดและปราศจากความลำเอียง พร้อมกันนี้ก็ต้องศึกษาอยู่ในวงจำกัดเฉพาะข้อเท็จจริง ไม่มีลักษณะชี้ขาดบังคับ หรือผลผูกพันให้รัฐคู่กรณีกับประชาชนต้องยอมรับ แต่ก็อาจมีผลประโยชน์บางอย่างในการยุติปัญหาก็ได้ (ปรีชา เอี่ยมสุทธา, 2525)

3) จะต้องมีการไกล่เกลี่ย ในกรณีที่ไม่สามารถหาข้อยุติร่วมกันได้โดยอาศัยคนกลาง ที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับเข้ามามีส่วนร่วมในการเจรจาเพื่อหาข้อตกลงหรือหาทางออกร่วมกัน ปฏิเสธการใช้ความรุนแรงอย่างสิ้นเชิง โจมตีที่ปัญหาไม่โจมตีที่ตัวบุคคล สร้างความสัมพันธ์อันดี ไม่มุ่งเอาชนะกันแต่สร้างความร่วมมือกัน ตอบสนองความต้องการของทุกฝ่าย มองทุกคนมีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน เน้นทั้งเหตุผลและความรู้สึก และความกล้าและสร้างสรรค์ (บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ และ เหมือนขวัญ เรณูมาศ, 2560)

4) การประนีประนอม ซึ่งเป็นการแสวงหาข้อสรุปที่สมเหตุสมผลและเป็นที่ตกลงปลงใจของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย (Leland & Edward, 1949) เป็นการแสวงหาจุดร่วมและสงวนจุดต่างของคู่กรณีโดยยึดหลักการที่ว่าประเด็นใดสามารถที่จะหาทางออกร่วมกันได้บนพื้นฐานของเท็จจริงที่เกิดขึ้นให้รีบดำเนินการในทันที ในขณะที่ประเด็นไดยังคงมีความแตกต่างในทางความคิด หรือเหตุผลให้สงวนเอาไว้เพื่อรอจังหวะและโอกาสที่เหมาะสมที่จะนำกลับมาพิจารณาใหม่อีกครั้ง หรือในโอกาสที่เหมาะสมต่อไป

สรุป

การสื่อสารทางการเมืองกับการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในนโยบายสาธารณะ : กรณีศึกษาโครงการก่อสร้างเชื่อมแม่วงก์นั้น สิ่งที่ค้นพบหลังจากที่มีการระบุหรือยุดิแนวคิดที่จะมีการสร้างเชื่อมแม่วงก์ ผลที่ติดตามมาก็คือ ร้อยละ 100 จากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลพบว่า “ความหวาดระแวงบนพื้นฐานจากความขัดแย้ง” ที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แสดงออกทั้งในมิติของสีหน้า แววตา ท่าทาง การปฏิเสธ และการพูดที่ตั้งคำถามกลับมาว่า เป็นใครมาจากไหน อยู่ข้างไหน สัมภาษณ์ไปทำอะไร และที่ชัดเจนและพบมากที่สุดก็คือ ขอให้ข้อมูลได้ไหมเพราะกลัวว่าตนเอง คนที่ตนรัก หรือครอบครัวจะเดือดร้อน สิ่งที่ค้นพบในการลงพื้นที่ในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ผลจากการสื่อสารทางการเมืองที่มีต่อโครงการหรือนโยบายสาธารณะของรัฐได้ก่อให้เกิดประเด็นปัญหาความขัดแย้งและความหวาดระแวงเกิดขึ้นในระดับพื้นที่ ซึ่งแนวทางที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่ตื้นเขิน ควรเริ่มต้นจากการเจรจา การไต่สวน การไกล่เกลี่ย และการประนีประนอม เพื่อก่อให้เกิดการโน้มน้าว การสนับสนุน การบังคับ และการผลักดัน การโอนอ่อนผ่อนตาม การร่วมมือกัน หรือการมีส่วนร่วม เพื่อดำรงสภาพความมีสามัคคีธรรมหรือความมีภราดรภาพให้คงไว้ในท้องถิ่น และจะต้องพัฒนาและกอบกู้ความเป็นพี่เป็นน้องที่แสดงความรัก ความผูกพัน ความห่วงหาอาทร ความช่วยเหลือเกื้อกูล ความร่วมแรงร่วมใจ และความเสมอภาคเท่าเทียม ให้เกิดขึ้น ขณะเดียวกันจะต้องหลีกเลี่ยงการรังเกียจเหยียดฉันท การแบ่งแยกแตกต่าง และการเอารัดเอาเปรียบไม่ให้เกิดขึ้น ความสงบสุข และสันติสุขก็จะคืนกลับมาโดยเร็วที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กรมชลประทาน. (2555). รายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร. กรุงเทพฯ: กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- บุษบง ชัยเจริญวัฒน์ และ เหมือนขวัญ เรณูมาศ. (2560). สันติวิธี : การจัดการความขัดแย้งตามแนวทางสันติวิธี. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 5(2), 1-16.
- ปราณี สุรสิทธิ์. (2555). รูปแบบการสื่อสารเพื่อส่งเสริมความสมานฉันท์ของผู้นำชุมชนในเขตจังหวัดนนทบุรี. วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร, 7(1), 56-69.
- ปรีชา เขี่ยมสุทธา. (2525). กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีเมืองภาคสันติ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พีระ จิระโสภณ. (2539). ทฤษฎีการสื่อสารมวลชนในหลักและทฤษฎีการสื่อสาร หนวยที่ 9-15. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2547). ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ไขปัญห. ขอนแก่น: ศิริภรณ์ออฟเซต.
- เสถียร หอมขจร. (2543). มติมหาชนกับประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

- Aiken, Michael and Hage, Jerald. (1972). Organizational Interdependence and IntraOrganizational Structure. *The Formal Organization*. Richard H. Hall, ed. New York: Basic Books
- Edward J. Murray. (1968). Conflict: Psychological Aspects. in David L. Sills. *International Encyclopedia of the Social Sciences*. New York: Macmillan.
- Edward, G. C. (1980). *Implementing Public Policy*. Washington DC: Congressional Quarterly Press.
- Fred C. Ikle. (1964). How Nations Negotiate. New York : Haper & Row,
- Georg Simmel. (1955). *Conflict and the Web of Group Affiliations*. Kurt H. Wolf (trans). Glencoe Illinois: Free Press.
- Lasswell, Harold D. (1984). *The Structure and Function of Communication in Society: The Communication of Idea*. New York: Harper and Row Publishers.
- Leland M. Goodrich & Edward Hambro. (1949). *Charter of United Nation*. Boston: World Peace Foundation.
- Pressman, J. L., & Wildavsky, A. (1973). *Implementation*. (3rd ed). Berkeley, CA: University of California Press.
- Van Horn, Carl E. and Donald S. Van Meter. (1975). *Public Policy Making in a Federal System*. Beverly Hills: Sage.